

BACHIARI AD JANUARIUM

LIBER

DE REPARATIONE LAPSI

Benedicto in Christo fratri, omni mihi fide et dilectione venerabili, Januario Bachiarius peccator salutem.

¶ Nisi vererer, beatissime frater, ne inter simulatos amicos Job mihi portio poneretur, qui videntes plagam ejus, veluti qui non^b haberet consolationem, jugi silentio quieverunt; prope fuerat, ut et ego superposita manu orī, et^c obturata fistula linguæ, januas laborum meorum taciturnitate concluderem. Sed ab-it hoc a fide mea, ut aliquam dicam plagam esse, quæ non habeat consolationem; cum mihi Propheta proclamet: *Numquid medicus non est in Galaad, aut resina non est illic (Jerem. viii, 22)?* Galaad enim interpretatur^d *acervus testis*: et hunc acervum testem, totum canonem divinarum librorum esse sentimus; ubi indissolubilem cumulus testimoniorum, ut quidam congestus est lapidum: in quo cumulo medicus verus, ^e noster Dominus Jesus Christus, si quæsitus fuerit, invenitur. Resina autem quid est, nisi continentia virtus, quæ dissoluta conjungit et scissa conglutinat? Quod nos scientes, non dubitamus ad consolationem ipsius plagæ quæ contigit, oris nostri lamenta miscere. Audivimus enim horrendæ cladis excidium: audivimus^f exultantem de ruina militis Christi Satanam; et jubilatio vocis quam in triumpho suo diabolicus dedit exercitus, ad aures nostras usque pervenit: et *testem Deum invoco super animam meam (II Cor. 1, 23)*, quia ^g sunt mota viscera mea; et ita commoverunt se ossa mea, ut omnem partem corporis mei sentirem eadem plaga torqueri. Neque enim abaque damno meo hoc accidisse dixerim malum, ubi

A membrum corporis mei diabolica sagitta percussit, cum Apostolus dicat: *Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra (I Cor. xii, 26)*.

2. Sed non admittitur in lotum animus meus lamentationi vacare vel fletui, quia adversus vos mihi locus est irascendi. Ecce^h in communes inimicos processit frater vobiscum in prælio, et subito prostratus est casu: hunc vos nec seipsum dignum honore judicastis, sed reliquistis cum feris et alitibus devorandum. Ubi est misericordia christiana religionis, quam Magister noster (*Math. ix, 13*) sacrificio docuit esse meliorem? Ecce jacet frater ab hoste percussus: adhuc forsitan palpat; et vos, quia sine vulnereⁱ revertimini, ne consolationem quidem plagæ ipsius deferri tentastis. Nolite esse

B sine formidine, beatissimi^j fratres: fortiorem percussit inimicus, ut celerior postmodum ei fieret aditus ad reliquos. Ut quid, rogo, spernitis vulneratum, aut sic^k putatis esse mortuum? Melior fuit concubina Saulis^l filia Respha (*II Reg. xxi, 40*), quæ corpora defunctorum quos David pro Gabaonitarum ultione percusserat, eo usque appincta sacco, hoc est, cilicio custodivit, donec eis roraret aqua de cælo, id est, donec pro venia eorum misericordiam cælestis stilla deflueret. Melior ille Judas Machabæus (*II Machab. xxi, 40*), qui etiam pro mortuis fratribus orationem credidit esse faciendam, quæ furata de^m Iamnia civitate idolorum dona prostraverant.

3. Ut quid, rogo, Medicus noster inter librorum

^a In editis invenitur, *De recipiendis lapsis*. Vide *Q* *cum audunt ratham militis Christi*.

^b Ambrosiani codicis epē, cujus apographum accurate descriptum transmitti cl. Saxius, genuinam lectionem restituit. Erasmus legit, *haberent*. Editiones aliæ, *haberet solatium*.

^c Ita Ambr. et Eras.; sed Gryn. et Magar., *obturato lingue sibilis*.

^d Interpretationes nominum locorumque Hebræorum plerumque consentiunt eam sancti Hieronymi libris de hoc argumento. Alia tamen Lexica et Commentaria consueti, quibus vis litterarum vocum tropologicè explicatur.

^e Erasmus, *medicus verus, Deus meus Jesus Christus*.

^f Pene Ambr., Gryn., Bign., ita legitur. In editionibus vero sequenti Hieronymianam *Objurgationis*: *exultantes de ruina Christi vidites Satan*. Durus id, si non hanc, dicunt. Germanicam lectionem confirmat Bachiarius num. 10, ubi ait, *homines sæculi exultantari*,

^g Erasmus, *ita commota sunt v. m. et contremuerunt o. m.*

^h Ita Ambr. in editis, *Ecce enim contra, etc.*

ⁱ Optima lectio, quam præfert Erasmus. Reverti dicuntur, *e prælio* nimirum, ad quod una cum lapsu processerant. Ambr. *Sine vulnere convertimini*. Bignæus, *sine vulnere estis, convertimini*.

^j Ambr., *patres*. Mox pro *clarior*, quod exstat in edit. Bign., ex Gryn. et Ambr. intulimus *celerior*.

^k Magis placet, quamvis mutila sit editio Erasmi, *aut sicut putatis et mortuum*.

^l Erasmus, *illa Respha concubina Saulis*. Retinemus vulgatam lectionem, cui non medicetur eodem Ambrosianus. Legendum patrem, *filia Aia*, expuncto nomine *Respha*, quod e margine forte in textum irrepsit.

^m Ambr. corrupte, *Trinmia*, Gryn. *Lamyria*, Bign. *Lamgrni*.

suorum loculos tot constituit genera pigmentorum, A si nihil est ex omnibus emplastris ejus, quo sanari possit vulnus quod inflixit inimicus? Itane fuit quod lateret ^a Archiatrum, cui nequaquam artis suæ peritia provideret? ^b Et si placet, aperiamus scholam Medici nostri; et ea principio canonis vulnere et medicaminum species perquiramus. Ecce in ipsius introitu scholæ occurrunt illi duo auctores seminis carnalis ^c, qui venenato serpentis dente percussi, non statim ^d perpetuæ pœnæ mortis addicti sunt; sed dejecti de paradisi deliciis, id est, de Ecclesiæ libertate et de sacri communione mysterii, ideo temporarie sub typo mœroris tribulationisque damnati sunt, ut malagmate pœnitentiæ sanarentur; et eo usque de ligno vitæ, id est, Christi participio exsules fierent, donec ad eum per romphæam flammæam (*Gen. iii. 24*), id est ignitam martyrii passionem, aut per Cherubim Domini qui interpretatur multitudo scientiæ, remearent: de quibus nunc per singula non est temporis loqui. Quid vero ille fratri-cida, cui ob hoc signum Dominus mandat imponi (*Gen. iv, 15*), ne ab aliquo possit occidi? *Non vult enim mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat* (*Ezech. xviii, 32*). Nec longe ab his distat ille princeps patrum, qui primus credidit, et reputatum est ei ad justitiam (*Gen. xv, 6*); qui captum ab hostili ^e legione filium fratris, assumpta vernaculorum turba, surripuit: quem postmodum de Sodomæ plaga, id est, de judicio gehennæ, habito cum divina majestate colloquio, hoc est, orationis suæ meritis liberavit. Et tu ergo assume vernaculorum turbam ^f, id est, opere tuo non alieno, fratri auxilium præsta captivo. Loquere cum Domino, hoc est, ora ad Christum, ne eum futuri judicii ignis exurat.

4. Imitare patriarcharum opus (*Gen. xxxiv, 25* seq.), qui stuprum sororis suæ in alienigenarum manus incidentis, non solum ^g horruerunt, sed etiam vindicaverunt. Require tamen, qui ultores fuere peccati. Nonne Simeon atque Levi? Et tu ex tribu Levi es, qui ecclesiastico servis officio. Simeon autem *obauditio* interpretatur. Et tu ergo, qui obediens fuisti Deo, inobedientem animam liberare aut vindicare cur cessas? Anima autem fratris tui,

^a Pessime in editis, *Architectum*. Locum emendat cod. Ambr. Uberius Erasmus, *itane feret aliqua plaga, quæ scientiam nostri lateret Archiatri*.

^b Legendum censeo, *At*.

^c Gryn. et Bign. addunt, *Adam et Eva*; sed glossa d. est in Ambr. et Erasmi editione.

^d *Tò perpetuæ*, quod Gryn. et Bign. non agnoscunt, exstat in Ambr. codice, et Hieronymianis editionibus.

^e Mendose in Ambr. scriptum est, *regione*.

^f Ambr. addit *propriam*. Male in editis, *pro isto, id est, opere tuo*. Melius Eras., *turbam, id est, proprio opere tuo*.

^g Ambr., *eruerunt*.

^h Erasmus sequi placuit. Amb. atque editi, *tamen respondiſsem tibi, si possem respondere*.

ⁱ Ita Ambr.; editi vero, *decimas a Melchisedech accepit, et dedit*. Ex libro Geneseos xiv, 20, non satis aperte colligimus, quinam decimas acceperit, Abrahamne ex Melchisedech, vel e contrario. Sed Apo-

stoli auctoritas cogit ut sentiamus Abraham dedisse: *Per Abraham, et Levi, qui decimas accepit decimas est*. Adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchisedech. Locum igitur Bachiarii in hunc modum restituerem: *In Abraham lumbis latens Levi decimas Melchisedech, quas accepit et dedit*.
B Moyses, hoc est, fraterno liberatus est auxilio. Sed dicis fortasse, beatissime: Adhuc nec Levitæ sacrificati erant, nec pontifex consecratus, cum istius mali crimen admissum est. Non contradico perspicaciæ tuæ, quam ex Scripturarum voluminibus concepisti. Tamen sic ^h possem respondere tibi secundum apostolicam sententiam, qua loquitur ad Hebræos (*Hebr. vii, 9, 10*); quia in Abraham lumbis latens Levi decimas ⁱ Melchisedech dedit, et accepit. Aut ipsi Aaron quid tibi minus videtur fuisse de pontificali honore vel gradu, cum Ægyptum signis percussit horrendis, et egrediens nocte cum populo, ^j sanctum celebravit pascha? Scimus autem quia sine sacerdote pascha non poterat celebrari.

5. Sed intermissis his, interrogare te volo: Quid erat Aaron, cum adversus Moysen invidiæ livore percussus, juncta sibi Maria, murmuravit (*Num. xii, 1, 2*)? At dicas fortasse, minus est invidia quam fornicatio. Lege ergo beatum Apostolum, qui dicit: *Neque fornicarii, neque invidi, neque maledici, neque avari, neque detractores regnum Dei consequentur* (*I Cor. vi, 9*). Vides ubi velut æqualia sibi similiaque junguntur, quæ ad cælorum regna non subeunt? Adverte cujus pœnæ sententiam mereatur invidia, per quam prophetissa Maria lepra percultur (*Num. xii, 10*): cujus etiam avaritia, pro qua Giezi Elisæi minister simili sorte damnatur (*IV Reg. v, 27*). Tu vero, ^k qui avarum non detestaris,

D stoli auctoritas cogit ut sentiamus Abraham dedisse: *Per Abraham, et Levi, qui decimas accepit decimas est*. Adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchisedech. Locum igitur Bachiarii in hunc modum restituerem: *In Abraham lumbis latens Levi decimas Melchisedech, quas accepit et dedit*.

ⁱ Bign., *sancio*. Hunc Bachiarii locum affert Antonius Augustinus Tontée Benedictinus clariss. in notis ad sancti Cyrilli Hierosol. Catech. 2, num. 10, ubi per anticipationem, sacerdotis nomine Aaron exornatur. *Moyses*, inquit Cyrillus, *pro summo sacerdote peccante supplicans Deum flexit*. Hoc sensu explicare facile est etiam Ambrosium epist. 66, num. 3, et *Apolog. David* cap. 4, num. 17. Bachiarius autem vix excusari potest.

^k Pessime Bignæus: *cur avarum, etc.* Gryn., Et., Ambr., *qui*. Apud antiquos, ut notant Petavius, Morinus alique, peccata in tres classes distinguebantur: quarum primam constituebant idololatria, mæchia, homicidium, eorumque manifestæ species, quibus

qui invidum non refugis, qui detractorem raptorem-
que non devitas, fornicatorem ad tempus fratrem
revertentem æternæ mortis pœna condemnas? Nec
ideo hoc dicimus, ut peccandi frena laxemus. Ad-
vertat quisquis hoc legerit, quia non viventibus lo-
quimur, sed mortuum consolamur. Denique resur-
gat; et ^a videbis, quod statim ei trademus Psalmistæ
versum dicentis: *Virga tua et baculus tuus, ipsa me
consolata sunt (Psal. xxii, 4)*. Accipiet virgam cor-
reptionis, et baculum qui sustentare possit infir-
mum. Ita autem intelligamus Apostoli dictum, quod
neque invidi, neque fornicatores, neque aliena ap-
petentes regnum Dei possidebunt; id est si quem in
hoc vitio tempus ^b accessions invenerit; quia alibi
Dominus dicit: *Unumquemque in viis suis iudicabo
(Ezech. xxxiii, 20)*. Et ipse Apostolus ait: *Quales
aliquando fuerint, nihil mea interest (Gal. ii, 6)*. In
epistola sua beatus Joannes ^c orare mandat pro
fratre, qui non habet peccatum usque ad mortem
(I Joan. v, 16), id est, non usque ad extremum
vitæ suæ finem peccatorum suorum mala fuerit se-
cutus. Nam de Levitis quod superius dixerat, non
eos fuisse sanctificatos, cum peccatis fuere polluti:
quid tibi videtur illud quod scriptum est in beati
Esdræ libris (I Esdr. x, 18), ubi ^d reversi de capti-
vitate Babylonis, et restructis nuper templi Domi-
nici fundamentis, non solum plebs vulgi, verum
etiam familia sacerdotalis, et illius Jesu magni, in-
venitur in mulieribus alienigenis, hoc est, Syris et
Idumæis et Moabitibus et Ammonitis esse permixta? Qui
tamen omnes peccato eodem, accipientes consilium
Esdræ, et recedentes a mulierum alienigenarum con-
sortio, caruerunt. Unde vides quod sicut peccati con-
tagione maculamur, ita expulsionem ejus abluimur ^e.

6. Ne, quæso, beatissime, fratrem nostrum in
profundo putei sub iniqui principis potestate de-
mersum, lapidibus desperationis obruamus. Imitemur
illum Æthiopem (Jerem. xxxviii, 7, 11), qui
sanctum Jeremiam in lacum ab iniquo rege de-

A mersum, assumptis triginta hominum auxiliis, et
demissis ad eum pannis ac funibus ^f liberavit. Ecce
frater in lacu est: assumamus triginta homines, id
est, sive beatæ auxiliium Trinitatis, sive cum labore
^g animi, carnisque et spiritus, demersum in pro-
fundo putei liberemus. Mittamus ei pannos vete-
res: reducamus in memoriam ejus exempla anti-
quorum, qui per peccatum collapsi, postmodum de
profundis malorum per penitentiam ad superna
relati sunt; quæ cum ei ante oculos posita fuerint,
desperare non poterit. Solet percussus miles in
primo certamine, in secundo fortius dimicare, et
contra ^h percussorem suum magis iratus insurgere.
Ecce in ⁱ sæculi fine consistimus: instant pro Chri-
sti nomine prælia passionum. Quid mirum, si ille
quem fornicationis hasta percussit, in passionis
congressionem superaverit? Quid si victor fuerit in
martyrio, quem vicerat incontinentia et libido? Nonne
sic fecit ille Nazareus (Jud. 16) ex repro-
missione natus, quem cum in perniciem sui mulie-
ris blandimenta vicissent; postmodum in fine obitus
sui, sub ^j martyrii passione, majorem inimicorum
exercitum prostravisse, quam autem quando Naza-
reus, hoc est, immaculatus fuerat, reperitur? Sicut
enim illa sacerdotalis familia de Heli cognatione
descendens (I Reg. iii, 14), cui juraverat Dominus,
ut nullus de ipsis ante faciem ejus assisteret, eo
quod gravibus peccatis Dominum provocasset: nonne
omnis illa cognatio pro Davide a Saule refer-
retur occisa (I Reg. xxiii, 18)? Et quid est hoc,
C nisi forma martyrii, ut quos grave peccati crimen
involverat, mors pro Christo illata liberaret? Hæc
sunt beatorum voluminum sacra mysteria. Sic vasa
^k sua nequaquam figulus patitur interire (Jerem.
xviii, 6), qui etiam ea confracta et in lapidibus il-
lisa redintegrare posse se dicit.

7. Ne spernas, quæso, fratrem defunctum: filius
est Sunamitis sterilis (IV Reg. iv, 20), id est, Ec-
clesiæ: ex repromissione natus est iste qui mortuus

eluen-
dis durior pœnitentia indicta fuit. Hac distinc-
tione (quam Hispanicæ ecclesiæ notam fuisse, docet
Paciani libellus de Pœnit. et Confess. pag. 184,
edit. Manut.) ii abutebantur, quos hic refellit Ba-
chiarius, ut fratri lapsi negarent pœnitentiæ reme-
dium. Sed longe aliud est desperatio veniæ, aliud
rigor disciplinæ. Noster recipiendum quidem ad
pœnitentiam lapsum putat, licet gravissimi crimi-
nis reum; non tamen, priusquam laboriosum ac
diuturnum illius cursum emensus fuerit, communi-
onis participem fieri posse censet. Id cum ex integro
libello colligitur, tum maxime ex iis quæ leguntur
num. 4 et 15.

^a Ita Er. et Ambr. Minus recte in editis, videbit...
tradimus.

^b Gryn., accessions; Er., recessions. Bignæanæ
editioni favet Ambrosianus liber, quem merito præ-
ferendum duxi.

^c Ambr., hortari.

^d Expunctis glossæ, locum sanitati reddit
cod. Ambr. Historia hæc legitur cum in canonico
Esdræ libro, tum III cap. ix, quem in apocryphorum
classen rejecit Ecclesia. Hunc laudari a Bachario
censent Bignæus et Tillemontius: quod minime

miraremur, cum solempne fuerit PP. Græcis Latinis-
que ex eodem testimonia afferre, uti peculiari de
hoc libro Dissert. docuit Calmetus tom. III, Ven.
edit. pag. 162.

^e Hactenus Pseudo-Hieronymiana *Objurgatio in
Evagrium*, e qua plura Diss. 2, cap. 3.

^f Bign. addit, veteribus. Legere mallet, veteribus
pannis, ac funibus veteribus. LXX Παλαιὰ ῥάκη, καὶ
παλαιὰ σχορβία.

^g Passim veteres distinguunt animam a spiritu.
Sanctus Pacianus, Hispanicæ lumen, ait Corinthium
a Paulo apostolo traditum fuisse Satanæ in inter-
itum carnis, non tamen animæ, non etiam spiritus, sed
ad solius carnis interitum. Epist. 3, ad Synpronian.,
pag. 207 edit. Rom. 1504.

^h Ambr. persecutorem.

ⁱ Vide sis nostram Diss. 2, cap. 4.

^j Id fecisse Samsonem, non humaniter deceptum,
sed divinitus jussum, sententia est magni Augu-
stini aliorumque. Martyrii laudem illi tribuit Ba-
charius, inmixtus fortasse Paulinæ epistolæ ad He-
bræos, ubi inter eos laudatur, qui testimonio *Fidei
probatum sunt*. Cap. xi, 32, 39.

^k Ex Ambr. addimus, sua.

est. Quondam enim natiuitatem ejus^a secundo Abraham Dominus in Isaac semine spondit atque pollicitus est (*Gen. xii, 15* ; *Hebr. xi, 18*) ; ejus caput in messe calore percussum est, id est, principale mentis ejus inter ipsam^b spei libidinis flammam conculuit. Currat ad Elisabeth mater ejus ; id est, sollicite plangat Ecclesia : resurgat enim, si fideliter hoc sperauerimus a Christo. Et tu, beatissime, in defuncto fratre opus imitare Elisabeth : manus manibus, pedes pedibus, os ori compone. Primum, ut compatiaris ei qui mortuus jacet ; neque elatus integritatis tue triumpho superexcrecas eum, aut superextendas te ei, quem repentina mors rapuit ; sed imitare Apostolum, qui dicit : *Times ne humiliet me Dominus Deus meus apud vos, et iugam multos ex eis qui ante peccaverunt* (*II Cor. xii, 31*). Appone præterea oculos tuos oculis ipsius, ne in perditionem sui ulterius evagentur : os^c illius, ne confabuletur iniqua : manus illius, ne operentur aduersa : pedes illius, ne vagentur in turpibus. Et sic, cum pro custodia sui membris illius membra tua fuerint copulata, non solum peccandi ulterius spatium non habebit, verum etiam spem capiet resurgendi ; ut qui peccati frigora mortuus est, consolationis tepore reuocetur ad vitam. Mentio autem, ut omnes a conspectu ejus eiciatis : nullus videat ; nullus in medio sit, nec quisquam sibi visionem ejus de propinquitate præsumat. Quid dices propinquum ? si^d mater illa carnalis sit ; nec ei aditus datur inuadendi. Sic enim Elisabeth in Sansuuitis filio (*IV Reg. iv, 31*), sic Dominum nostrum in principio filium (*Matth. ix, 25*), sic beatum Petrum in Iherca vidua fecisse cognoscis (*Act. ix, 40*). Valde enim debet secretis et solitariis locis mortuus in peccatis homini præparari, ubi nihil capitur amplius, quam medicus et cadaver.

^a Ambr. sancto. Sed mutare nolui, quod certum sit ab auctore finiri verba Genesios : *Vocavit autem Angelus Domini Abrahamem excedens de caelo dicens*, etc. Similem varietatem in codicibus mss. Matthæi Villani objectit Muratorius Justo Fontanino archiepiscopo Anagnino, qui in comment. *De Constantia Ferrea*, cap. 7, pag. 87, historici illius testimonium protulerat. Consulo tamen XIV *Res. Ital.* pag. 264, not. 86, sed præsertim præfat. Collectoris pag. 2 et seqq.

^b In voce spei intendunt cohibere pato. An, turpis ? Infra num. 18, per flammam turpis concupiscentiæ.

^c Sc., os rursus ori illius, etc.

^d Vulg. edit., *sit mater illa carnalis nec* ; etc. Aureis apicibus describenda forent quæ de hoc argumento superrime protulit sanctissimus pontifex Benedictus XIV, lib. vii de *Synodo diocesana* cap. 87. In illis plura omittimus ; sed præteream regulam quam libere præscribit episcopis, præterire nefas esset : *Quamobrem* (ita recte ille sapienterque num. 4) *licet in diocesi contingat turpe in castus flagitium, semel aut iterum, ab uno aut altero clericorum perpetrari ; non indecirco fas erit episcopo a comuni regula recedere, et non eius populi admiratione ac scandalo, quasi omnes haberentur ejusdem enormis criminis aut rei aut suspecti, statim edicere, ne ullus in posterum clericorum cum nepte, amita, sorore aut matre cohabitaret ; sed si quemquam reperiat dubiæ famæ, cujus cum consanguinea contubernium, etiam apud pro-*

8. No, quæso, beatissime, percussum fratrem, et aliquando nobis plarum relinquamus, inueniam quem inuenit inimicus. Defuit ei lorica Justitiae (*Ephes. vi, 14* ; *II Thess. v, 8*), galea spei ac salutis, et gladius spiritus, quibus armantur milites Christi. Caretur, rogo, quia adhuc palpitat ; et revertatur ad pugnam. Nonne ille egregius et fortis David, qui in adolescentia sua gigantom miræ magnitudinis superavit, postea mulieris inepta modestate superatur ? (*I Reg. xvii*). ^f Qui mox ut propheta vocibus (*II Reg. xii*), quod peccasset, agnovit, statim ad pontificationis malagma confluens, cicatrices criminum confessionis satisfactione sanavit. Sed nec sic quoque eum impugnare destitit inimicus. Nam et postea eum, periculum numerando (*II Reg. xiv, 1*), peccare permisit ; et pene telo gigantis occidit (*II Reg. xxi, 18, 17*), nisi eum s Abisai frater Joab principis militum interposita auxilii sui tuitione liberasset. Unde etiam, credo, ipse in psalmo lxx dicit : *Mei autem pedes moti sunt pedes* (*Psal. lxxii, 9*). Et alibi : *Sepe expugnauerunt me a juventute mea* (*Psal. cxviii, 1*). Sed^h qui dicit, Non fiat ejus memoria, quia turpi peccato se ipsum jugulavit ; requiro primum, frater, utrum iste qui cecidit, in pugna inuentus, an in domo fuerit vulneratus : quia plus quidem misericordiam meretur quem in certamine hostis percussit, quam ille quem dormientem latro confoderit. Ego illum certe in prælio vidi constitutum : pugnat cum scuto jejuniæ aduersus Mlecebras gula : pugnat cum taciturnitatis lorica contra distractionis iacta et reliqua tela maledicta ; sed in illo loco in quo securiorum se arbitratur esse, percussus est. Sicut enim Abael, frater ille Joab principis militum David, quiⁱ *retor sicut verus* a Scriptura esse prohibetur (*II Reg. ii, 18, 23*). ob hoc, credo, quod incolubritati corporis puritas donum ei velocitatis

bos et prudentes viros, male oleat, illi cui certa congruit regulæ limitatio, separationem injungat, ea tamen adhibita circumspeditione et cautela, quam rerum circumstantiæ exposcunt, ne delictum quod latet, pateat. Chromatius Aquileiensis ecclesiæ presbyter, et Eusebius illius frater diaconi munere insignitus, domi versabantur una cum matre vidua, et sororibus quæ virginitatem professæ fuerant. Uterque Hieronymi ac Rufini libris consecratus, ac pietatis et doctrinæ merito episcopalem dignitatem adeptus est : prior nimirum Valeriano nostro successit ; alter vero incerti nominis ecclesiam (nisi Bononiensim fuerit) sanctissime rexit. Sed quod inculpatis concesserunt canonica spirita Dei conditi, usurpare non licebat lapsis aut penitentibus, quorum flagitia publica fuerant. Porro Hispanus asceta, non civitate modo in qua degerat, sed universum pene orbem sacrilegii sui fama compleverat, ut ait noster n. 10.

^e Gryn. *impugnatus*, eodem tamen sensu. Retinet hæc editio nonnulla antiquitatis insignia. Nam ex. g. habet, *laqueos, stimulos, non laqueos, stimulos*, uti editio Marg. et Ambr.

^f Addunt qui Ambr. et Gryn.

^g Male in editis, nisi cum Joab in principe. Hæc veræ lectionis vestigia servat Ambr., ab Isai fratre Joab principis, etc.

^h Ita Ambr. melius quam editi libri, qui habent, *sed quid dicitis* ?

ⁱ In Vulgata nostra dicitur, *quasi unus de capreis*,

indulserat (*Corpus enim* (Sep. 12, 15) *quod corrumpitur, aggravat animam*)^a ab eo quem persequitur, Abner, de cuspide lanceæ in renibus refertur esse percussus. In quo loco membri, vitium fornicationis poni, nullum puto esse qui dubitet. Sicut etiam ipse Abner a Joab fratre ejus postmodum in inguine percussus esse perhibetur (II Reg. III, 27); quia fornicationis forma non alibi quam in inguine merebatur interfici. Numquid autem Asael consolationem fratrum non meminit, quem ita totus Davidis planxit exercitus? aut de libro vitæ deletus est, id est, de memoria Dominicæ lectionis? Sit scriptura non obliviscitur, ut etiam velocitatis ejus quam ante mortem habebat, b faciat mentionem, cum dicit: *Velox erat sicut cervus*; id est, qui non solum perspicacia mentis, inimici laqueos evitabat, verum etiam serpentium, hoc est, adversariarum virtutum interfector exstitit.

9. Memento, frater, quod caro sumus: mare illud (hoc est, forma baptismi) quod beatus Joannes in Apocalypsi vidisse se dicit, vitreum fuisse descripsit (Apoc. IV, 6; XV, 2); et ideo in nobis cito periclitatur aut frangitur. Lubrica est via sæculi hujus, glaciali iniquitate constricta: quam cum c modice concupiscentiæ calor solverit, facilis est ad lapsum ruinamque miserorum: *Porrigere manum tuam jacenti fratri* (Eccl. XV, 18), qui confusus pudore peccati, nec erigere se nec oculos audet attollere. Comple legem Moysi: *Si ceciderit asinus d fratris tui sub pondere* (Exod. XXIII, 5), hoc est, caro victa peccato, acclina te, et humilia te, et subleva de ruina. Quid erubescis conjungi homini peccatori? Respice illum qui dicit: *Noli nimium esse justus* (Eccl. VII, 17). Magister noster a laironibus vulneratum (Luc. X, 30), non solum cura dignum judicat, veram etiam ad stabulum suum et ovile restituit; ac datis stabulario duobus denariis, hoc est, utriusque divini canonis Testamentis, majus ei præmium pollicetur, si diligentia sua percussum hominem ad statum pristinum reduxerit. Et tu ergo collige fratrem, quem diabolus latro cum satellitum suorum turba percussit: assigna stabulario: hoc est, c B. episcopo, qui si quid in eo impenderit, amplius a Domino consequetur. Sed dicis forte: Ille vulneratus erat; hic mortuus est. Et tu ergo si mortuum dicis, vel juxta Elisæi illum ossa constitus (IV Reg. XIII, 21). Nolo, ut eum longe segreges a Christi membris, quia ipse consortio mellorum erubescet, et resurget ad vitam. Non emendationis parvum putes esse f tormentum, si peccator adseiscitur in consortium beatorum; quia

A illorum præmia, sua sentit esse tormenta. Si quis laudatur, erubescit: si quis vituperatur, agnoscit: Inter hæc verborum flagella constitutus, satisfactioni emendationique semper approximatur.

10. Jam vero illud quale est, quod a quibusdam audivimus dici: ut illa vel ille, qui criminis peccatique consortes sunt, veluti in matrimonio conjugioque jungantur. Absit hoc a s christiani oris eloquio. Serpentis est ista suggestio, ut illius quem occidit, etiam cadaver assumat. Nonne simile est, si quis percussus graviter, extremo anhelet in fine; et hunc terrenus medicus, si forte visitaverit, quia non potest vivere suspicetur, hortetur occidi? Simile est sine dubio quod dicitur: Inventus est frater, aut soror, concupiscentiæ telo graviter vulneratus: huic cum h sceleris sui nuptiæ suadentur; quid aliud dicitur nisi occidatur, quia vivere aut evadere non poterit de hac plaga? Nescis fortasse, quæ pœna maneat desperantem? Ille nuntius Saulis mortis (II Reg. I, 2 seqq.) cum ad David venisset, et refertur ei inimicum suum esse prostratum; David causam mortis inquirens, audivit ab eo, quod ipse nuntius illum suo gladio peremit, addens et dicens: *Quia videbam quod ictu illati in se vulneris non erat victurus* (Ibid., 10); quem David statim morte damnavit; cum percussum ab hostibus desperasset esse victurum, et eum subleata spe fiducia jugulasset. Quin immo more Davidico scindantur vestimenta cordis et pectoris: flebilis vox tollatur in planctum: doceatur lamentum Israeliticus populus, id est plebs ecclesiastica, ut dicat: i *Subleva lapides tuos super altitudines tuas, et cogita de interfectis tuis, quomodo ceciderunt potentes in prælio. Non nuntiatur hoc in Geth, neque prædicatur in viis Ascalonis, ne forte lætentur filii alienigenarum et exhalarentur filii incircumcisorum* (Ibid., 19, 20); et reliqua, quæ continentur i lamenti ipsius edicto; et dicat, aut loquatur: ecce prohibetur ne in terminis Geth, neque in finibus Ascalonis, hoc est, in notitiam sæcularium sive hominum mundanorum, casus fratris vel ruina seminetur: et nos passi sumus, non solum ipsam quam incolit civitatem, sed etiam totum orbem famæ ipsius desperatione compleri? Nonne huic præcepto cohæret etiam ille evangelicus sermo, qui dicit: *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum solus; quod si te audierit, lucratus es eum: si autem non te audierit, adhibe tecum duos vel tres testes* (Matth. XVIII, 15, 16), et reliqua quæ continent sermo præcepti. Vides ergo quid dicit: *Ne exhalarentur filii incircumcisorum*. Me miserum, qui ista cognosco. Filii enim incircumcisorum qui sunt nisi homi-

quæ morantur in silvis. Apud LXX, similiter ὡς ἡ μία δορυκὴς ἐν ἄγρῳ.

^a Gryn., *Istum persequitur Abner*. Ambr., *Iste dum persequitur Abner*.

^b Negantem particulam quam interserit Bignæus, expungimus ope ms. et primæ editionis.

^c Idem libri emendant Margarini editiones, quæ legunt *immodicæ*.

^d LXX, *Τὸ ἔχθροῦ σου*; Vulg., *odientis te*.

^e Litteram hanc initialem non agnoscit cod. Am-

brus. Rursum num. 17 laudat *beatissimum pontificem*: de hoc honoris titulo egimus Diss. 1, cap. 6.

^f Ita recte Ambr.; sensus tamen postulat ut pro *tormentum* legamus, *momentum*.

^g Edit., *Christi*. Melius Ambr. quem sequimur.

^h Ita Ambr. At Bign., *cum ipsius nuptiæ*. Gryn., *cum sceleris ipsius*.

ⁱ LXX, *σπῆλαιον*, quod significat: *titulum inscribere, cippum erige*.

^j Ambr. *continet lamenti ipsius editio*.

nes hujus sæculi, in peccati sui errore ^a et gentilitate viventes? Hi ergo exhilarantur, cum audiant ruinam militis Christi, vel ex illius se consolantur opere dicentes: Ecce qui nobis ^b exprobratur a cæteris: ad cujus exemplum cogebamur vivere; qui cum nostro emersisset e corpore, tamen ad confusionem nostram vita ejus dicebatur esse dissimilis. Numquid non melius erat nec inchoare quod bonum est, quam tam turpiter cadere, aut non posse se complere quod cœperis? Nescientes, quod iudicio Dei majorem forsitan excusationem habitura sit anima, quæ bonum voluisse et ab insidiatore supplantata esse noscitur, quam ea quæ rebellis Deo, ex servilis desperatione formidinis magis elegerit jugo captivitatis addici, quam periculum certaminis experiri. Nonne apud regem suum ^c miles excusatur propriis vulneribus, et plerumque strenuum bellatorem cicatricum suarum plaga commendat.

11. Sed prætermissis his, plangatur defunctus, sepeliatur mortuus; id est, partim nostro labore, partim verecundiæ suæ confusione peccatum ejus celetur, et auferatur e medio. Nos autem consolationis linteamina et cœlestis spei pigmenta tribuamus: ipse autem intra sepulcrum secreti sui, confusus peccati pudore contineat se; ibi conscientiæ suæ verme laceretur, qui ^d totas in eo putredines peccatorum consumat, donec nullum ex se fetorem famæ turpis emitat. Nonne sic beatus Tobias veniam misericordiæ cœlestis emeruit, mortuis in captivitate fratribus tribuens sepulturam? credo, lapsis sub mundialis principis dominatione suadens insinuansque pœnitentiam (*Tob. i, 18; ii, 9*). Et nos ergo, secundum quod meretur, corpus illius ^e contegamus. Ecce exiit propheta de Hierusalem (*III Reg. xiii, 1 seqq.*), hoc est, de domo Domini adversus Bethel quæ fornicabatur a Domino, id est, mundi istius civitatem; cui præceperat Dominus, ne de cibo ejus gustaret aut potu. Sed qui per pseudopphetam, id est, per spiritum fornicationis, deceptus est ab iniquo, cecidit in potestatem leonis ac ^f sortem, qui

^a Pro et in Ambr. ex. Synchronus auctor Epistolæ ad Monachum lapsum, 45 inter Basilianas num. 21: *Captivorum, ait, facti sumus tragœdia; a Judæis et gentilibus res nostræ in scenam deducuntur.*

^b Forte, *exprobratur.*

^c Gryn. et Ambr. consentiunt. Minus recte in Bign. edit., *suum excus. propr. vuln. et miles.*

^d Edit., *totus.*

^e Bign., *contigamus.* Eleganter ac veram lectionem restitimus ex vetustiore Grynæi editione ex codice Ambrosiano.

^f Quid? si Bacharius scripserit *fortem*: quo nomine leo innuitur in Sansonis ænigmate *Judic. xiv, 14*. Vulgata tamen lectio ferri potest, eique astipulatur codex Ambros.

^g Ambr., *omni debito tumulemus.*

^h Ad oram libri Ambr. rubeis litteris scriptum est *Salomonis* nomen, ut lectores forte monerentur extare hoc loco præclaram sententiam, et observatione dignam. Illam excerpit Fulbertus, quem laudavimus *Dissert. 2, cap. 3*. Male ibidem legitur, *astrui Deo, sapientiæ copulari*. Aperte Bacharius alludit ad illam orationem *Sap. ix, 4*: *Da mihi sedum smarum assistricem sapientiam.* Ex quo discimus,

A rugiens circuit, quærens quem devoret (*I Pet. v, 8*). Qui tamen juxta cadaver ejus assistit, ut nisi fuerit ad Ecclesiæ sinum et sepulcrum portatum, in cibum ei escamque proficeret. Sed nos vel pseudopphetæ imitemur officium; et eum quem percussit diabolus, s debito omnibus honore tumulemus. Solet Christus de tali sepulcro mortuos suscitare: tantum ne cadaver ejus devorandum feris aut alitibus, id est, vitiis sive hominibus sæculi relinquamus. Qualiter, rogo, de misericordia Domini possumus desperare, qui etiam Pharaonem arguit, quare nequaquam pœnitere dignatus sit, dicens in prophetia Pharaonis: *Brachia regis Ægypti contrivi; et non est deprecatu ut daretur in eo sanitas, et redderetur ei virtus ad comprehendendum gladium* (*Exech. xxx, 25*).

12. Salomon ^b ille mirabilis, qui meruit *assistrici Dei* (*Sap. ix, 4*), hoc est, Sapientiæ copulari, in alienigenarum mulierum incurrit amplexus; et vinculo libidinis illaqueatus, etiam sacrilegii errore se poluit, quando simulacrum Chamos Moabitico idolo fabricavit (*III Reg. xi, 17*). Sed qui per ⁱ prophetam culpam erroris agnovit, nunquid ^j misericordiæ cœlestis extorris est? At forsitan dicas: Nusquam eum in canone lege pœnituisse, neque misericordiam consecutum. ^k Audi ergo, frater. Pœnitentiam ejus quæ non scribitur publicis legibus, fortasse ideo acceptabilem aliqui dicant, quia non ad faciem populi, sed in secreto conscientiæ, Deo teste, pœnituit. Veniam autem ex hoc consecutum esse cognoscimus; quia cum solutus fuisset a corpore, sepultum illam ^C inter regum Israelitarum corpora Scriptura commemorat: quod tamen alibi peccatoribus regibus abnegatum esse cognoscimus, qui usque in finem vitæ suæ in proposito perversitate manserunt; et ideo quia inter reges justos meruit sepeliri, non sinit alienus a venia: veniam autem ipsam sine pœnitentia non potuit promereri. Synagoga illa Core, cum pro ausus sui temeritate terræ hiatu viva fuisset absorpta; ^l arulæ tamen eorum in quibus ignem succendebant alienum, a Domino circumdari jubentur al-

Bacharium tribuere librum hunc Salomoni, cujus nomine inscribitur. Idem placuit Rufino nostro, qui interpretem agens hom. 12 in Prov. sancti Basilii num. 1, verba hæc, *τρεις τας πασας γνωμην πραγματιας του σοφωτατου Σαλομωνος*, ita reddit: *Tres istos libros novimus PRINCIPALITER sapientissimi Salomonis, Proverbiorum, et Ecclesiasten, et quæ dicuntur Cantica Canticorum*, tom. II, p. 730.

ⁱ Apud Fulbertum rectius, ut videtur, *per prophetiam.*

^j Ambr., *medicinæ cœlestis.*

^k Fulbertus locum refert in hunc modum: *Non ambigas, frater, de pœnitentia ejus, quæ non inscribitur publicis legibus. Et fortasse ideo acceptabilior iudicatur, quas non ad faciem, etc.* Mirum videtur, qui Bacharius ultro concedat adversariis pœnitentiam Salomonis in libris canonicis non referri; cum veteres qui Salomonis saluti favent, maxime innitantur verbis illis *Proverb. xxiv, 21*, ubi ex versione LXX Interpretum Sapientis de se testatur: *Novissime ego egi pœnitentiam.* Cæterum publica pœnitentia Salomoni subeunda erat, ut populi offensioni mederetur.

^l Ambr. *areolæ.* Vulgatus Scripturæ interpret,

tario (*Nam. xvi, 37*), ob hoc quia sanctificatæ fuisse dicuntur : quas nos animas eorum esse sentimus, in quibus adulterinæ flammæ calorem præsumpta libertate susceperant ; et ideo vivi deglutiantur ; arulæ vero eorum perire prohibentur ; sicut etiam Apostolus dicit : *Dedi hujusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit* ^a *in die Domini nostri Jesu Christi* (*1 Cor. v, 5*). Considera ergo, frater, quam paucis tribuitur, ut de amphitheatro mundi istius, ubi cum feris, hoc est, cum vitiis depugnatur, immaculati a peccati morsu membra liberent sua. Quod expertus ille dicebat : *Ne tradas bestiis animas confitentes tibi* (*Psal. lxxiii, 19*). Sed quia jam dudum est, quod tecum sermocinantur, cavendum est nobis, ne offendant te nostra verborum. Unde etiam ad te cujus causa hæc diximus, stylum vertimus.

13. Quid me refugis, frater? Quid te magis consortio mundialium hominum credis? Illi fortasse ^b rideant culpam tuam ; ego plango, et si commori necesse erit, optabo. Quid erubescis præsentiam nostram? Similibus nobis causa est, quia et ego in tuo negotio pudore confundor. ^c *Rahit, ut video, Ammonitus rex* (*II Reg. x, 4 seqq.*) militibus David, hoc est, ministris Christi, dimidium barbæ et tunicas eorum usque ad inguina præcidit : id est, sustulit ab eis in dimidietate barbæ virilem speciem, et effeminari eos per delectabilem vitiorum novaculam fecisse monstratur. Dimidia autem barba tibi rasa est, quia uno vitio, si quid boni in Dei virtutibus gesseras, perdidisti : dimidia et tu rarus es barba, quia si volueris reliquo vitæ tuæ tempore quod tibi superest laborare, concresecet. Præcidit vero tunicas usque ad inguina, cum turpia facta quæ ipse persuaserat, in oculis hominum revelavit. Sed et super hoc spes. Sedeamus in Hiericho, donec crescant barbæ nostræ : id est, simus opprobrium et ignominia meliorum et efficiamur anathema omnium, sicut in Hiericho Israelitico populo fuit, donec barbarum species nobis, hoc est, virtutum incrementa nascantur. Crede mihi, quia regi nostro dolebit injuria, ulciscetur nos mi-

thuribula. Rufinus, bacilli tom. II Oper. Origen. edit. Ben.

^a Ita Ambr. ; sed Bign., *fiat in diem*.

^b Gryn., *videant*. Bign. *vident*. Et ad libri oram **D** reject, *rident*.

^c Legendum, *Ammon*. Sanctus Eucherius in *libros Regum*, lib. II, pag. 197, eadem allegoria utitur : *Sicut Ammon, inquit, rex Ammon servos David ad se missos deturpavit, atque ludibriter sedatos ad eundem David remisit ; ita et diabolus, princeps hujus mundi, plerosque religiosos per subripientia vitia deturpare consuevit. Qui dum eorum latentia mala in apertu et flagitiosa perpetrataque luxuria delegit, quasi eorum indumentis usque ad nates abscissis, nudos a dignitate castitatis relinquit ; et dum pristinam eorum fortitudinem eripit, velut barbani radit : quos tamen verus David, Dominus scilicet et Salvator noster, clementi respectu a penitentia indulgentia non exclusit ; quos et in Hiericho, hoc est, sub anathemate penitentia reside-re jubet, donec sacramenta spiritalia, et fortitudinem mentis quæ peccando perdidissent, satisfaciendo recipiant, et sic demum in conspectu ejus stare valeant. Utrique, ut videtur, idem fons patuit.*

A lites suos, quibus in dehonestatione sua fecit ista inimicus. Absuit paulisper a conspectu nostro rex noster David ; et ideo victi ab inimicis, ^d partem agri plenam lenticula rubicunda quæ est verecundia nostræ et delicatæ castitatis forma, confregimus. Sed jam ubi recordationem peccati rex noster oculis nostri cordis aperuit, stemus, ut vel illud quod residuum est, id est, reliquum vitæ nostræ tempus defendatur, ut salvum sit. Ne, quæso, te persuadeat quisquis ille dicat tibi, ut scelus hoc in conjugium vertas, ac de crimine matrimonium voces. ^e *Nolo offensam Dei provocas, atque multiplices. Si enim ut vocatur in culpam, quod furtive ac cum timore persuasit tibi inimicus, quomodo merebitur veniam, quod veluti insultans Deo et ejus judicio, publice tibi*

B cœperis vindicare? Imitare illum Amnon Davidis filium (*II Reg. xiii, 15 seqq.*), qui cum in sororis suæ stuprum illicita flamma caluisset, postmodum eam magis exosus est, quam antea amaverat ; et pro hoc facto occisus est a fratre, quia ^f agnita culpa erroris non mansit in crimine, sed materiam ipsius peccati vehementer exosus est. Unde etiam suspicamur Davidem ei non fuisse commotum, quia cito vidit eum penitentiam recepisse ; et id, ^g per quod unius horæ spatio deceptus est, statim eum impatientia odisse, et virtute penitentia dirupisse ejus laqueos. Qui vero captus est in rete vitiorum, et patienter inimicis suis, hoc est, venatoribus acquiescit, donec etiam recludatur in cavea, et ibi longo temporis spatio saginetur ad pompam ; tum maxime ^h principalibus sæculi, cum occisus fuerit, placiturus est. Donec ⁱ mûcipulam fornicationis evaseris, non te ebrietatis laqueis credas, per quos ^j animos irati Absalonis incurras (*Ibid., 28*) ; quia luxuria atque ebrietas, quædam sibi in vitiorum nativitate germanitas est.

14. Attolle ergo animos, frater, erige oculos quos conscientia pudor inclinavit ; nec te inimica desperationi confringat. Ecce Absalon qui fratrem occiderat, per amicorum suffragia regis veniam promeretur (*II Reg. xiv, 23*) : ita ut etiam osculum pacis et præ-

^d *II Reg. xiii, 14 : Μερὶς τοῦ ἀγροῦ πλήρης φακοῦ*. Sed qui partem agri ait confractam esse? An hoc nomine intelligit vas, seu testeam lagunculam?

^e Integra hæc pericope deest in Ambr. errore amanuensis.

^f Hæc sunt meræ nugæ, quas sacer textus refellit. Quemadmodum incertum est, an scdissimi criminis Ammonem penituerit ; ita nemini dubium esse potest, quin Davidi, ut illi parceret, patrius animus ; Absaloni autem, ut sæviret in fratrem, impotens ira cupiditas suaserit. Sed allegoristis donandæ sunt hujusmodi argutia ; nec paucis offendimur maculis.

^g Corruptissima est Ambrosiani codicis scriptura : *Et id pro causa ejus qui unius horæ deceptus est laqueo et statim in patientia, hoc est virtute penitentia dirupit. Et ejus qui captus est, etc.* Grynæi editio hoc loco muletata, nihil præidii affect.

^h Forte, *principatibus*.

ⁱ Ita Ambr. ; in edit. Bign., *donec etiamsi*. Videtur legendum : *Denique, etiamsi, etc.*

^j Reponendum suspicor, *in manus* ; sed in vitis editionibus et codice nostro, nihil muto.

sentiam vultus Christi non desperet exposcere. Et tu ergo quos amicos Davidis esse nosti, qui quondam pater tuus, quando non peccaveras, fuit, humilis esto et acclinis, ut quod a te non potes, per illorum suffragia ^a merearis. Ac si forte duri fuerint in audiendo, opportune, importune non desinas supplicare; quia Absalon per injuriam meruit, quod per amicitiam impetrare non potuit; et quod ^b pro meritis non meruit, per injuriam obtinuit. Vis scire quod plerumque per occasionem injuriæ sancti pro peccatoribus deprecantur? Beatus ille unus ex ^c quatuor, confessorum caput et martyr, cum ab insano populo lapidibus urgeretur, in ipso exitu Israel de Ægypto (Psal. cv, 4), id est animæ de corpore discedentis, genu flexo, patri pro peccatoribus supplicavit (Act. vii, 59): Magistri nostri secutus exemplum, qui persequenti semetipsum populo veniam postulabat (Luc. xxiii, 34). Ecce vides, ubi occasio precum nascitur ex injuria et pœna sanctorum. Nec hoc ideo dicimus, ut tu per contumeliam beatorum suffragia merearis; sed consilium damus, ut si pro magnitudine sceleris tui supplicare non ausi sunt, ^d importunitatis tuæ injuriam patientes, facilius pro eo a quo læsi sunt, audiantur. Incende hordeum finitimum tibi, quod est in agro (II Reg. xiv, 30); quia lingua ignis est ^e (Jac. iii, 6), ager autem est hic mundus. Sic quaecumque ceteris vitæ bonæ fructibus derogare, et dicere: ecce quales sunt sancti, qui pro peccatoribus non audent rogare: ubi est quotidiana merces operis? tunc incensa per linguam tuam sanctorum spes incitabitur ad fiduciam deprecandi; quia cognoscent te ad hanc necessitatem, utilitatis tuæ causa, non vitio detractionis impactum: sicut Absalon, non ob hoc segem Joab incendit, quod nocere vellet ei tanquam inimico; sed ut vel sic ad detractentem sibi respiceret, quem non audierat blandientem; et ita ejus præsentiam mereretur, qui Christi erat proximus vel amicus. Fructus enim sanctorum qui secundum homines est in hordeo, non incongruenter accipitur: qui vero secundum Deum, in tritico poterit æstimari; quia non dubium est, sanctos utrumque seminare secundum Apostolum, *providentes bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus* (Rom. xii, 17). Et ideo Absalon hordeum finitimum sibi, id est, conversationem quæ inter homines agebatur, incendit: ad illud vero quod coram Deo est,

pervenire non potuit, quia illud solus Pater agnovit.

15. Sed forsitan dicas: Persuasio tua quietam requirit hominem vel securum; me autem necesse est quotidie persecutorem sæculi formidare, qui in me dedecus ^f proximæ suæ optat bicisci. Si ergo tale aliquid pertimescis; ecce sex refugii civitates (Jos. xx, 2 seq.); quas, si placet, ingredi. Ac si forte pro conscientia peccatorum, illas quæ sunt in terra repromissionis, hoc est, in Ecclesia; intrare non audeas; est *Bosor* ^g ultra Jordanem in solitudine, quæ interpretatur *angustia*; id est, cellula monasterii parva vel modica; et optime tibi conveniet, quia de sorte Ruben est, et ipse torum patris maculavit illicite (Gen. xlix, 4). Est et Ramoth de sorte Gad, quæ interpretatur *excelsa mors*, vel *vias mortis*. Vere enim excelsa ^h mors, pœnitentia dicenda est, cum mortificatis membris deducatur homo ad excelsa cœlorum unde fuerat ante dilapsus: sive juxta istam humilem mortem quæ generaliter omni carni imminet, illa ad comparisonem ejus rationabiliter excelsa nominatur; quia multo nobiliter est per pœnitentiam mori, quam communi hæc morte dissolvi. Si autem visionem mortis sentire velimus, ita potest intelligi; quia cum sumus in pœnitentia constituti, et ante oculos nobis ponimus gehennam inferniq; tormenta, videmus ipsam speciem mortis, de qua pœnitentiæ beneficio liberamur. ⁱ Tantum memineris te in ancillæ illi civitate agere pœnitentiam; quia *Omnis qui peccat, servus est peccati* (Jom. viii, 34); ^j et formam servi accipiens, necesse est humiliter teipsum usque ad mortem (Philipp. ii, 7, 8). Est Gaulon in finibus Manasse, quæ interpretatur volutatio, ut tu memineris tibi in cilicio et cinere esse volutandum: et hoc in finibus Manasse, qui interpretatur *oblivio*, ut obliviscens ea quæ ante gessisti, in priora te extendas (Philipp. iii, 17). Hic ergo inhabita, ut per angustias, mortem et volutationem, iram persecutoris evadas et spem salutis invenias. Tum deinde in his si quid utiliter gesseris, etiam ad Cades in terra repromissionis, quæ est in Galilæa, poteris pervenire: quæ interpretatur *sancta*; ut cum in tribulatione opus corruptionis abjeceris, etiam ad sanctam tibi Ecclesiam trihuatur accessus; et in sortem Nephthalin, quæ dicitur *vitæ remissa* (Gen. xlix, 21), ut de sacramento dominici sanguinis participare merearis. Sed nec Hebron aditus tibi cla-

^a Inter officia pœnitentis Tertullianus cap. 9 de Pœnit. commemorat, *omnibus fratribus legationes deprecationis suæ injungere*. Et libro ejusdem tituli Pacianus, *multorum precibus adjuvari*.

^b Ita Gryn. et Ambr. Apud Bignæum tō pro merito desideratur.

^c Ita editi; Ambrosianus, *ex septem*: qua de re fusius Dissert. 2, cap. 1.

^d Pessime Bign., *in opportunitate tuam*.

^e Ambr. addit.: *Et manus iniquitate sæpe per linguam insitit in membris. Paulo aliter Gryn., Et mundus iniquitatis est. Per linguam constat in membris.*

^f Bign., *proxime suum*. Scriptura Ambrosianam sequimur, confirmare videtur conjecturam

Tillemontii, fuisse nimirum, qui monacho nuptias suaderent cum virgine corrupta, ut parentis iram emolliret.

^g Bing. *contra*. Ambr. *contra*. Cur neutrum sequimur, diximus Diss. 1, cap. 7, pag. LIX.

^h Hoc sensu Veteres accipiunt verba Apostoli de Corinthio, quem se dedisse ait *Satanæ in interitum carnis*. Inter hos eminent sanctus Zephyrinus, in quem frustra debacchatur Tertullianus de Pudicitia cap. 13.

ⁱ Bign.; *Donec memineris*. Melior visa est scriptura codicis nostri.

^j Hæ quæ non existant in Ambr. libenter expurgerem.

datat, quæ interpretatur *conjunctio*, sive *conjugium*. Revertatur enim anima tua ad virum suum, id est, ad spiritum Dei, a quo pro tempore peccaminum fuerat a viduata. Sicque etiam sextam civitatem Sichem quam Joseph noster in hereditatem consequitur, ^b propter quod ibi sepultus est, valebis intrare: quæ interpretatur *Aumerus*, sive *labor*; ut ostendas te per laborem poenitentiae, ab errore tuo Christi humeris reportatum (*Luc. xv, 4*), et adjunctum nonaginta novem ovibus, effectumque centesimum, quia ipsa Sichem ab alienigenis centum agnis scribitur comparata (*Gen. xxxiii, 19*).

16. Sed cur, frater, adhuc jacentem te torpor delectat? Surge, quia medicus advenit, qui dicit secundas esse putredines peccatorum, et post hæc curandam plagam ipsius cicatricis. Quid expavescis? Quid refugis curam? Qui hastam ^c zbulicam quæ sexcentorum siclorum pondere prægravatur (*I Reg. xxii, 7*), nequaquam veritus es; cur subterfugis cutillos evangelici ferramenti? Qui ignem inimici flammisque perpressus es, cur ignem Domini, hunc quem venit mittere in terram (*Luc. xii, 49*), qui consumet fenum, et stipulam, et ligna (*I Cor. iii, 12*), formidas? Abscinde a te ^d patrem consuetudinis voluntatem: ure renes tuos et cor tuum; damna inimicam tuam corporis speciem, per quam aut ipse deceptus es, aut alios decepisti. Horreant ^e exinanita membra jejuniis, et cilicium quod sordida ratione pollueras, pro tegmine habere consuescas; ut cum attactus ejus atque asperitate compungeris, semper peccatorum tuorum stimulos recorderis. ^f Timet in te vitulum tuum Moyses (*Exod. xxxii, 20*), per quem luxuriatus es in eremo; id est, carnem tuam legis ac jejunii disciplina conficiat, ut ad nihilum redacta tenuetur. Legisti, credo: *Irascimini, et nolite peccare* (*Psal. iv, 5*). Ita et tu irascere peccatis tuis, ut ultra non pecces. Præveni ulticis gehennæ sæva tormenta, et

A ipse tibi tortor exsiste; ut cum venierit, nihil inveniat, ^g quod in te possit punire inimicus. Si venerit passionis occasio, memento qualiter tibi sub Regis tui præsentia dimittendum sit, ut culpam emendare possis desertoris et refugi. Si vero forsitan defuerit hujus felicitatis occasio, ipse tibi metipsum tuus poteris esse persecutor; ut, sicut Apostolus dixit (*Rom. xii, 1*), ^h per omnem mortem constituas te Deo. In gredere monasterii tui carcerem; et tenebras solitudinis quibus ad lucem perditam revoceris, exquire. Sit tibi fames pro ⁱ gula, sitisque pro flamma; et manu carnificis voluntatis, per abstinentiæ poenam costarum compago nudata visceribus sit; et pro supplicio ignis internas ossium medullas duræ sitis depascat incendium. Sit tibi vigilia velut officiorum custodia pullicorum; ac sicut catena rigentis ferri, sic duriori consuetudine et lege constrictus, sub imagine martyrii veniam misericordie celestis expecta. Eia, eia quid dubitas? Scalam illam Jacob (*Gen. xxviii, 12*) unde lapsus es, dum velis ascendere, adhuc posita nondumque subtracta est: et licet in ruina tua omnia membra colliseris, tamen iterum conare ascendere: et donec venias ad illum gradum unde cecidisti, fortiter te serva atque custodi; quia licet lubricus sit omnis ascensus, tamen ille cito vergit ac dejicit in profundum.

17. Sed fortasse dicas, quia more Phariseorum imponam gravia onera super humeros hominum, et ipse digito meo nolim contingere ea (*Matth. xxiii, 4*). Ecce, frater, quia nobis ^j jurandi licentia prohibetur (*Matth. v, 37*), si quid infelicitati meæ credis, spondeo secundum ^k misericordiam Domini, hujus me laboris quem suadeo, velle esse participem: consortium vero tuum, cupidus salutis tuæ non solum ingero, sed etiam offero: ac si tu ad nos fortasse venire confunderis, manda; et ego ad ducendum te sine dilatione properabo. Horreat consortium

^a Veram lectionem restituimus ope codicis Ambr. Simili utitur allegoria Philo Judæus in libro, *Quod dei pot. ins. soleat* pag. 141. Veteres editiones habent, *judicata*. Obiter observo vocem *peccaminum* placere Hispanis scriptoribus: sæpius a Prudentio usurpatur; eademque noster infra repetit num. 21. In libello Orationum Gothico Hispano pag. 24, Virgini Mariæ preces deferuntur, ut a Deo nobis obtineat peccaminum remissionem.

^b Male Gryn. *pater quod, etc. Eodem loco* (ait sanctus Hieronymus Quæst. Hebr. in Gen.) *sepultus est Joseph, et mausoleum ejus ibi hodieque cernitur.*

^c Ambr. ita legit: *Vulgati libri zaboliticam*. Vid. not. 2 Rosweidi in sancti Paulini epist. ad Severum, aliosque passim.

^d Optimum Grynæi scripturam sequimur. Amb. non male, *putrida*.

^e Sanctus Ambrosius de Lapsu virginis consecrate cap. 9, num. 40: *Petas ultro carcerem, obstringas catenis viscera, animam tuam gemitibus jejuniisque crucis; sanctorum petas auxilium; jaceas sub pedibus electorum*. Hæc poenitentis officia fusius explicat Bachianus.

^f Corruptam Bign. lectionem retinemus. Ambros. *liniet*. Lege *comminuat, tenuat, etc.* — In codice Va-

ticano 3834 diserte scriptum est, *liniet*, scilicet *aterrat, comminuat*, uti legendum esse conjeceram.

^g Ambr., *quod in te prævenire valeat inimicus*.

^h Sententiam hanc verbis expressis apud Apostolum non reperi. Sed in altera ad Corinthios vi, 4, hæc leguntur: *Exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejniis, etc.* En omne genus mortis, laboriosa scilicet poenitentia, qua lapsus sui criminis maculas eluere debebat.

ⁱ Vitio huic facile medemur, si pro gula reponamus gladio. Poenitentia martyrii vices subeat.

^j Plures veterum ita loquuntur. Sanctus Chromatius noster de octo Beatitudinibus: *Unde jurare nos prorsus non convenit. Quid enim unicuique nostrum jurare necesse est, cum nobis mentiri omnino non liceat?* Vide sis quæ sequuntur tom. XI, pag. 168, Bibl. PP. Paris. 1624.

^k Ambr., *secundum nomen Domini*. Antiquus auctor Epistolæ ad monachum lapsum, quæ inter Basilianas est 44, num. 2, habet fere similia: *Necuncleris ad me venire. Ego enim receptum mortuum meum iugebo, ego curabo.... Excipient te omnes, omnes se tibi laborum socios adjungent.*

tuam, velut Ruth de agro Moabitico, hoc est ^a animæ de ebrietate et fornicatione venientis : qui sua tantum quærit, et misericordiæ nescius, de Israeli-tica sibi solum stirpe gloriatur. Ego vero licet Booz similis non sim (*Ruth. iv, 1 seqq.*), tamen animam tuam mihi cupio sociari; nec ^b arguat me quispiam esse præsumptionis, quia licitum est mihi semen de fratris defuncti vidua suscitare (*Deut. xx, 7, 9*), ne perdam calceamenta paschalia, et exhæres Christi passionis efficiar; ac pro verbo sponsi velut cæcus effectus, salivam ^c jejuni oris quæ in terram projicitur et conculcatur, ne accipiam, donec effuso semine ad viduam animam defuncti fratris, id est mortui per desperationem, introeam; sed quæsitâ multitudine seminis, aggregata de scripturis copiositate verborum, huic viduæ conjungar ^d ac proximum, ut auditis his, possit sine difficultate concipere, et salutis spiritum parturire. Memini enim apostolici verba præcepti, ubi dicit : *Quosdam quidem eripite de igne, dubios vero consolamini* (*I Thess. v, 14*); et alibi : *Qui revocaverit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam suam de morte* (*Jac. v, 20*). Non est minimum, si ^e extremam aut summam auriculam de leonis faucibus extrahamus (*Amos. iii, 12*): tametsi beatissimum pontificem qui in iisdem locis cum sacerdotibus suis divino assistit altario, non aliud reor quam Davidicum opus imitari; ut quando de grege leo aut ursus ovem rapuerit, insurgat adversus eum, et præstrangulatis faucibus prædam ex gutture eripiat; aut velut pastor bonum vagantem revocet, alligatque attritam, errantemque convertat.

18. Tu tamen, frater, nequaquam scelerato acquiescas impudicoque conjugio : non ^f insultes ei, cujus iram sustentare non poteris. Quin immo et illa quam tibi fecit sceleris culpa consortem, revertatur ad virum suum. Numquid patriarcharum soror (*Gen. xxxiv*), postquam peccavit, ^g nupsisse perhibetur? Legislator præcepit (*Levit. xx, 10*), ut qui uxorem alterius macularet, cum ipsa lapidaretur pariter; et ideo non permittit conjugium, sed sub nomine lapidum dura sententia emendat corrigique

^a Hæc compares velim cum editis : menda expunximus ope codicis nostri.

^b Legis verba, ad quæ alludit Bachiarius, lucem afferent huic loco, qui obscurior est, ac præterea corruptus. *Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui, quæ ei lege debetur,.... accedet mulier ad eum coram senioribus, et tollet calceamentum de pede ejus, spuetque in faciem illius, et dicet : Sic fiet homini, qui non ædificat domum fratris sui.*

^c Ita editi. Ambrosianus vero, *salivam junioris*. Legendum videtur simpliciter, *salivam oris*.

^d Edit., *conjungar proxime*.

^e An, *extremum aut summum auriculæ?* LXX, *λοδὸν ὠτίου*. Vulgata consentit.

^f Recte Ambrosianus. Gryn., *insulte*. Bign., *conjugio, cujus iram, etc.*

^g Ambr., *nubisse*.

^h Miror verbum hoc Joanni Launoio *Epistol. parte iv, epist. 1*, adeo displicere, ut cardinalem Cajetanum ideo arguat, *barbaræ et opicæ* locutionis. Nimius ma-

peccatum. Aspice prophetam, qui dicit : *Et dixi, postquam meretricata es, ad me revertere* (*Jerem. iii, 1*). Licet dominici templi vasa rex captaverit Assyrius (*Jerem. xxvii, 16*), tamen revertantur ad templum (*I Esdr. i, 7-11*), ne ea in perpetuum Babylon imunda possideat. Licet per flammam turpis concupiscentiæ incenderit templum Domini princeps eorum, qui domino suo, id est, principi mundiali escas nostrorum parat peccatorum; tamen veniat Zorobabel, hoc est, spiritus sapientiæ, qui jam intellexit mulierum potentiam malis hominibus ^h principari, et totus in veritate confidit : veniat *Esdras*, bibliotheca Legis, et memoria lectionis : veniat ⁱ Naaman Syrus, virtus confidentiæ contemptorque formidinis; qui pro reconstructione patriæ principis potentiam non veretur; ac dispositis per singula Hierusalem loca (*II Esdr. iv, 16, 17*), id est, membra corporis angelicis patriarcharumque virtutibus, ut collapsa ^j restuantur, et restructa custodiat, una manu serviat fabricæ, alia vero custodiæ; quia Adam positus est in paradiso operari (*Gen. ii, 15*), et custodire. Reædificentur ergo per tropologias nominum claustra portarum. Restruatur in principiis *porta Probatica* (*II Esdr. iii, 1, juxta LXX*), quæ nos esse suspicamur auditum, per quem, utrum bona sint aut mala quæ extrinsecus ad nos introeunt, comprobamus; quia *fides ex auditu est* (*Rom. x, 17*). Faciamus, quod Apostolus dicit : *Si estis in fide, ipsi vos probate* (*II Cor. xiii, 5*). Restruatur *porta Piscatoria* (*II Esdr. iii, 3*), id est, visum nostrorum vaga semper natura, ac per semitas maris, hoc est, vias mundi istius oclorum velox ac fugitivus aspectus; quia ipse visus pro sagena poterit æstimari : quidquid aspexerit, statim capit; et captum, ad cordis cellaria interiora transmittit. Restruatur *porta* ^k *in Anathoth*, quæ interpretatur *respondens signum* (*Ibid., 6*): quod suspicamur esse frontis patibulum, ubi signum salutis nostræ et Dominicæ sanctitatis ^l accepimus : quod est aurea lamina, ubi pontifex nomen Domini scriptum mandatur accipere tetragrammaton. Vis scire, quia non incongrue portam in Anathoth, quæ inter-

ledicendi pruritus transversum egit hominem alioqui versatum in scriptis ecclesiasticis. Antiquus Scripturæ interpret apud Lactantium lib. *iv Div. Inst.* cap. 13; Vulgatæ auctor Marci *x, 42*; sanctus Augustinus lib. *1, de Nept. et Concup.* cap. 9, num. 10; sanctus Hieronymus in versione *Homil. 4 et 8*, in *Jerem.* præter Bachiarium : hi, inquam, omnes quos barbare aut opice loqui nemo dixerit, aliique pluri idem verbum usurpant.

ⁱ Fœdum errorem vetustioris editionis non emendat codex Ambr. Editiones Bign. non habent hæc pericopen : *Ven. Na. Sy. vir. conf. cont. for.* Nemo non videt legi debere, *Nehemias*.

^j Ambr., *collapsa restituantur*.

^k Vulgatus Scripturæ interpret, *II Esdr. iii, 6*, appellat *portam veterem*. LXX, *τὴν πύλην ἱσσαναῖ*, al. *τοῦ ἁσαναῖ*. Nullam portæ in Anathoth mentionem venerio. Vitiatum itaque Versionis Italicæ liber Bachiarium fefellit.

^l Amb., *accipimus*.

pretatur *respondens signum*, pro patibulo frontis accipimus? Jungit propheta huic portæ ^a *unguentariorum* loca (*Ibid.*, 8), quæ per tropologias nominum ab aliis virtutibus dicuntur esse restructa. Unguentariorum autem loca quæ sunt, nisi illa quæ christi sanctificatione tanguntur? Sequitur post hæc ^b *porta Frugis* (*Ibid.*, 13), quam nos suspicamur esse oris ac saporis officium, per quam omnium seminum, hoc est, verborum Dei fructus egreditur. Restruatur et *porta Stercorea* (*Ibid.*, 14), quam nos suspicamur esse narium sive odoratus introitum, per quem nos turpis decepti illecebra, et æstimativinus lucra esse, quæ erant stercorea (*Philipp.* III, 8). Restruatur et ^c *Fortis porta* (*II Esdr.* III, 15), quam credo manuum nostrarum sive tactus officium esse; quia non fortiter tenuimus quod tenebamus, et alter tulit coronam nostram (*Apoc.* III, 14). Restruantur et *muri Natalitiæ* (*II Esdr.* III, 15), id est, forma baptismi nostri, et mystici fontis disrupta munimenta, quæ sunt castitatis insignia; quia soluto per luxuriam continentia pariete, velut abruptis obicibus sacri laticis, fontis undam effudimus atque perdidimus. Cujus muri propterea dicuntur restrui, ut cognoscamus tantam esse misericordiam Domini, ut etiam interruptæ castitatis tempora possint restructa ad priorem similitudinem continentia virtute revocari. Sic et tu per vocabula nominum ac tropologias locorum, hæc quæ dicuntur restrui, officia intelligas esse membrorum.

19. Donec ^d ne opus Babylonis regis imiteris (*Dan.* V, 2 *seqq.*), ut in phialis templi dominici vinum perditionis potare debere te credas, et hoc coram diis tuis, Venere, Marte atque Mercurio, id est, fornicatione, vel avaritia, vel furore; quia scriptum est: ^e *Furor hominis incontinens est* (*Job.* xxxi, 11, *juxta LXX*), et alibi: *Avaritia, quod est idololatria* (*Ephes.* V, 5). Non enim potestis solam in pecunia avaritiam computare; quia vel maxime avaritia in libidine esse sentitur, cui numquam finis imponitur. Quia vero phialæ in templo Domini virgines nuncupentur, Propheta nos docet dicendo: *Triticum juvenibus, et vinum suave olens virginibus* (*Zach.* XI, 17, *sec. LXX*); ac si cui vini liquor infunditur, quid nisi phiala nuncupetur? Velim siquidem a peritioribus edoceri, ex qua Scripturarum auctoritate nubere corrupta suadetur; cum beatus David nec concubinas suas quas

A filius turpi coitu maculavit, postea nubere aut viros habere permiserit (*II Reg.* xx, 3). Nonne viduas eas, præstans illis substantiam, usque in finem servavit? Non vult David, hoc est, Dominus Christus, ut in conspectu ejus ab alio viro habeatur uxor ejus. Denique illam filiam Saul quam (*II Reg.* III, 13 *seqq.*) ad tempus in persecutione perdiderat, postmodum sibi poposcit reddi atque restitui; et licet fuisset etiam alteri copulata, tamen ei auferetur, et illi cujus prius erat, destinatur. Polluisti uxorem David: ne ulterius hoc præsumas; sed sicut ille fecit qui eam acceperat, fens ac lugens redde atque restitue.

20. Ac forsitan suggesserat tibi ille sapientior omnibus bestiis et consiliator antiquus (*Gen.* III, 1), quia possis istam poenitentiam quam suademus tibi, in senectute tua agere, et nunc famem desiderii tui sub conjugii nomine satiare. Sed tu ne exstinguas evangelicam scintillam humore vitiorum, quæ de illo totius libri igne procedit, ubi ait: *Stulte, hac nocte exposcetur anima tua a te* (*Luc.* XII, 20). Si enim apud quos honesta conjugia sunt, diuturna esse non possunt; apud te, ubi cum crimine copulantur, qualiter permanebunt? Veniat ille qui dicit, crimen hoc emendandum nuptiis, et de ^f sceleris tanti nomine conjugium esse vocandum. Conjugium enim religiosi nominis vocabulum est (*Hebr.* XIII, 4), quoniam Deo auctore concessum est. Ecce honestis conjugiiis clamat Apostolus: *Habentes, tamquam non habentes* (*I Cor.* VII, 29). Et quis dicit, ^g Adulter habeat, utatur, exercent? Sed video ad quid se pro sui defensione convertat; scriptum est enim, inquit, ^h *Melius est nubere, quam uri* (*Ibid.*, 9). Hoc de virgine dictum est, vel vidua. Ista jam virgo non est. Tunc urebatur, et nupsit: nunc jam ⁱ refrigeretur, et vivat. Virgo non est, quia corrupta est: vidua non est, quia vir ejus vivit in æternum. Ut quid ergo ei nuptias suadetis? Vis scire quæ sit Apostolica sententia de hoc errore? Ait in Epistola sua: *Omnino auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter gentes quidem; ita ut uxorem patris sui quis ^j habeat* (*I Cor.* V, 1). Ecce quidam factum simile. Uxor patris erat hæc juvenula quæ deliquit, illius Patris qui nos genuit in verbo veritatis (*Jac.* I, 18). Tunc, credo, ei in conjugium copulata est, quando secundum exemplum Rebecca ad Isaac de Mesopotamia venientis, pallium quo ve-

^a Haud procul a porta veteri ædes excitasse fertur Ananias quidam *υἱὸς τοῦ ρωκίμ* seu *ρωκίμ*. Idem in Vulgata dicitur *filius pigmentarii*.

^b *τὴν πύλην τῆς φάραγγος*. *Portam vallis* vocant Seniores interpretes. LXX vocant *τὴν πύλην τῆς πηγῆς*; ac perinde in Vulgata nostra legimus *portam fontis*.

^c Corrupto hoc in loco Scripturæ codice utebatur Bachiarius. LXX vocant *τὴν πύλην τῆς πηγῆς*; ac perinde in Vulgata nostra legimus *portam fontis*.

^d Ita Ambros. Gryn., *Donec nec*. Bign. pessime, *Donec opus*. Lege, *Denique ne opus*.

^e Mutulus refertur hic locus Jobi, nec satis emendatus. Græca Seniorum versio ita habet: *Θυμὸς γὰρ ὀργῆς ἀκατάσχετος, τὸ μᾶναι ἀνδρὸς γυναικᾶ.*

^f Edit. Lugdun., *de scelere tanti nominis*. Conju-

gium *Deo auctore concessum esse*, iisdem verbis profletur in libro *de Fide* num. 5.

^g Ambros., *adulteram*.

^h Ambrosius de Lapsu Virginis consecr., c. 5, n. 21: *Dicit aliquis: Melius nubere, quam uri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatum. Ceterum quæ se spondit Christo et sanctum velamen accepit, jam nupsit, jam immortalis juncta est viro. Et jam si volueris nubere communi lege conjugii, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Videat Dissert. 2, cap. 5, et auctorem libri de Virginitate, olim Basilio M. ascripti num. 39, ad calcem tom II Ben. edit.*

ⁱ Ambr. sequimur; editi, *refrigeratur*.

^j Ambr., *habuerit*.

laretur caput, accepit (*Gen. xiv, 65*). De hoc facto Apostolus dicit: *Dedi huiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus saluus fiat* (I *Cor. v, 5*).^a Numquid dixit, Iussi, ut ei quam corruerat, nubat? Sed, *dedi eum Satanæ in interitum carnis*. Satanæ anim interpretatur contrarius; per quod, credo, significat, ut quidquid contrarium deliciis, quidquid contrarium voluntati est, totum caro sentiat quæ deliquit, *ut spiritus saluus fiat in diem Domini nostri Jesu Christi*.

21. Sed et tu frater, quisquis tibi hoc suaserit, exsecrare. Aspice enim, quia nunquam in sacrificiis pecora senio confecta jugulantur, sed ubique, aut agnus, aut vitulus,^b aut hircus, aut hædus immolatur (*Exod. xxix et alibi*), id est, tenera adhuc parva, vel modica peccata. In uno tamen loco Eliam legimus bovem obtulisse, sed hoc semel tantum (III *Reg. xviii, 35*). Hoc uni licuit Salvatori, qui inveterata totius populi peccata jugulavit. Sed nec tu putes adhuc hædum tenerum tuum esse peccatum. Mihi crede, hircus est. Ecce per quot terrarum tractus factoris tui, hoc est, famæ turpis opinio peragravit. Qualiter ergo quod ita fetet, non hircus esse dicitur? Propheta beatum dicit esse eum, qui tenet parvulos Babylonis, alliditque ad petram (*Psal. cxxxvi, 9*). Et tu expectas, donec gigas tuus inimicus officiat? Sed si vis scire, jam gigas est. Mox enim ut cupierunt filii Dei filias hominum, nati sunt inde^c gigantes (*Gen. vi, 4*): quod enormis nimium et ultra saturatam peccaminum reliquorum gigantia forma est. Ac si quis est fortasse, qui dicat, quia David eam quam adulteravit, etiam in conjugium suæ societatis adsciverit (II *Reg. xi, 27*); non est causa consimilis: hæc enim conjux regis, illa autem uxor militis fuit. Ille utpote homo terrenus, potuit factione subdolæ artis interfici: Rex autem iste cælestis est, cujus uxor corrupta est atque violata. Nequaquam ei passio mortis approximât, qui non est temporalis, sed æternus. Et tamen David, non præsertim Uria Bethsæe, quamvis milite suo, quamquam homine terreno, præsumpsit sibi concubitum Bethsæe. Nonne, non solum ingerere ei, sed etiam extorquere cenatus est (*Ibid. 13*), ut post cibum potumque quem subdola arte largius jussisset ministrari, domi suo toroque cubitaret? Tu qualiter vivente viro ac presente, simul et Rege, quod his majus est, immortalis atque perpetuo, concubitum tibi adulteræ vindicabis? Sed fortasse

^a His jungit Ambr. reliqua Paulinæ sententiæ verba, quæ leguntur in fine hujus sectionis, ommissa penitus intermedia explanatione Bachiaris.

^b Inquit Bachiaris suspicor irrogasse, aut hircus. Quia et glossam redolent quæ statim sequuntur: *In uno tamen loco Eliam legimus bovem obtulisse. Quibus expunctis ita legerem . . . peccata. Sed hæc semel tantum hoc uni licuit Salvatori.*

^c Bign., *nati sunt inter gigantes et petram*. Retinent hæc, ni fallor, veræ scripturæ vestigia: *Nati sunt in terra gigantes, et Rephaim.*

^d Ita edit. In Ambr., *Dirigam*. Minus corrupte Eucherius in lib. III *Reg.* alique, *Ididam*. Sed ne-

quæ nomen hoc significat, in verbo Domini, sed dilectum Domini. Theodotionis versionem Bachiaris sequitur, quæ ita habet: *τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰδιδά ή ὀρέματι κρηίων*, *Et vocavit nomen ejus Ididæa* (dilectum Domini) in verbo Domini. Vide Origenis Hexapla a Montfauconio collecta, tom. I, pag. 333.

^e Legere ne dubites: *in illam præcipuam bonitatem, et perfectam*, etc. Hæc, ni fallor, existant apud Lactantium, vel alium Bachiaris antiquiorum.

^f Edit. Bign., *Naufragus imam tabulam, hoc est, æmulam divini*, etc. Gryn., *naufragis ad imam*. Nos, *unam ad fidem Ambrosiani exemplaris restitimus*.

A dicas: Agnita stupri causa, vir ejus eam dejecit ac repulit. Fallis te, frater, quia per Prophetam ipse proclamât: *Quis liber repudiæ matris vestræ, quæ eam dimisi? (Isai. l, 4.)* Et alibi: *Numquid qui cedit, non resurget? aut avertens non convertetur? Quare non pavitet populus meus a malitiis suis, et detenti in propositione sua maligna, noluerunt reverti ad me (Jerem. viii, 4, 5)?* Ecce propheta ex præcepto Domini meretricem duxit uxorem (*Uss. i, 2 seqq.*); et tu dicis animam ad perditionem a Deo esse projectam? Sed nec ego contradico huic conjugio, si potes talem fructum ex hoc matrimonio procreare, qualis processit de Bethsæe atque David, quem Dominus per prophetam^d *Dirigam*, hoc est, in verbo Domini, nuncupavit (II *Reg. xii, 25*), qui inter homines dictus est Salomon, hoc est, *Pacificus*, et universi orbis, id est, totius hominis tenuit principatum. Talis filius nascitur ex poenitentia: talem parturiunt gemitus et lamenta plangentium. Denique ipse beatus David, cum in adolescentia sua cum adultera deprehensus sit, in senectute cum virgine invenitur (III *Reg. i, 4 seqq.*); ut intelligamus, quia post peccatum longæ castitas imitatrix est virginitatis. Sed et tu imitare Davidem, ut quam habuisti in corruptelæ vitio collegam, habeas in poenitentis labore consortem: non ut conjuncti poeniteatis, sed ut separati ad alterutrum, unum opus agendo jungamini; quia famantem adhuc de incendio titiorem, cito vorax flamma comprehendit.

22. Ante omnia igitur, frater, nequaquam in te desperatio inimica crescat, eo quod asserat ille infidelis, lapsum non posse reparari; cum Dominus dicat: *Quia omnia peccata, et blasphemias remittentur hominibus; qui autem peccaverit in Spiritum, non remittetur ei (Matth. xii, 31)*. Ego autem dico, hoc ipsum desperare de Domino, in Spiritum esse peccare, quia *Dominus Spiritus est (Joan. iv, 24)*, et ideo non remittitur ei, quia non crediderit Dominum reddere sibi posse quæ perdidit. Quid est enim, quod nobis obsistet de venia? Dominus noster omnipotens est. Numquid omnipotenti impossibile est delere peccatum? Dominus noster bonus est; quia *nemo bonus, nisi unus Deus (Luc. xviii, 19)*. Numquid in^e illa præcipua bonitate et perfecta potest hoc vitium cadere, ut non audiat deprecationem? D Ago ergo, amice, consurgas; et perditis inter sæctus sæculi mercede atque substantia, velut naufragus^f ad unam tabulam (*Luc. xv, 13*), hoc est, ad

scientiam te divini canonis tene, quæ te adducat ad littus, ubi ait : *Si dereliquerint filii ejus legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint : si justificationes meas profanaverint, et mandata me non custodierint : visitabo in virga iniquitates eorum, et verberibus peccata eorum ; misericordiam autem meam non dispergam ab eis, neque nocebo in veritate mea* (*Psal. LXXXVIII, 31-34*). De cujus hoc filiis dicitur? Nonne Domini nostri Jesu Christi, quæ ecclesiasticæ fontis uterus et secreti ac perplexi vulva mysterii parturivit; quos nates Crucis cana suscepit, Evangelii mamilla lactavit? Vis et scire quia baptizati, non cathecumeni, filii appellantur? Aspice, quod ipse Apostolis suis dixit : *Jam non dicam servos, sed filios* [*Gr. υἱοὺς*] (*Joan. xv, 15*). Et tu ergo, si filium fuisse te nosti, hoc est, si apostolicum in te aliquid habuisti, nec sic desperare permittaris. Si vero servi, hoc est, peccatoris usus es semper officio; major tibi detur ad consurgendum audacia: quia ejus qui de humili labitur, levior est ruina; et minoris iracundiæ pondere prægravatus is, qui semper in errore versatus, ad rectam aliquando se convertat vitam [*An viam*], quam his, qui post sanctos actus turpiter vixerit, et veterem panem rudi assuerit vestimento (*Marc. ii, 21*). Quid vero illud, quod dicit ad Ecclesias suas in Apocalypsi, quæ inter fidelium numerum septiformibus candelabris sub custodia angelica comparantur? *Memento, unde cecideris, et age penitentiam, et priora opera tua fac : alio-*

quin venis tibi cito, et amovebo candelabrum tuum (*Apoc. ii, 5*). Et in priorè parte libri innumerum populum vidisse se dicit (*Apoc. vii, 15*), qui in tribulatione laverunt stolas suas, et candidas eas fecerunt in sanguine Agni; quos dicit quia Agnus Dei deducit ad vitæ fontes (*Ibid., 17*). Quem tamen nos numerum penitentium esse sentimus, quia non nisi per tribulationem planctumque salvati sunt.

25. Et tu ergo lava stolam tuam in fonte lacrymarum : ^b fortasse poteris byssum castitatis imitari. Quid si donaverit tibi purpuram, et tu pro nomine ejus succum tui ororis effundas? Corcum autem abundere tibi poterit, si erubueris in iis quæ antea gessisti. Nec deerit tibi hyacinthus, si livore ^c obcalueris corpus tuum, et in servitutem redegeris (*I Cor. ix, 27*). Ac sic cum his coloribus fortasse poteris in tabernaculum Domini misceri quandoque. Hoc, dilectissime frater, tui amore et dolore compulsum, etiam supra vires meas possibilitatemque tentavi. Tu habebis in die judicii duplicem penam, si velut aspides surdæ, incantationis nostræ verba respueris (*Psal. LVII, 5*); aut ^d spernendum credideris, aut rogantis verbum, aut monentis consilium, aut dolentis affectum. Jesus Christus Filius Dei sublata tibi per invidiam diaboli, in duplum tua bona restituit; sicque reconcilietur Domino, ut etiam pro nobis qui amici tui sumus, intervenire merearis in Domino nostro Jesu Christo. Amen.

^a Ambr., ornabatur.

^b Locum depravatum, luxatumque in veteribus editionibus sanitati reddimus auctoritate codicis Ambrosiani. Mysticam quod attinet colorum explanationem, parum noster recedit ab Origene, qui

^c *Hon. 11 in Exod. num. 3 hæc habet : Byssus (conferri potest) virginitas ; cæcus, confessionis gloria ; purpura, charitatis fulgor ; hyacinthus, spes regni cælorum.*

^d Ambr., obvolueris.

^e Lege, et.

ANNO DOMINI GCCCXX.

ZACCHÆUS CHRISTIANUS

ET

EVAGRIUS MONACHUS.

(Biblioth. Vet. Patr. Galland. tom. IX.)

PROLEGOMENA.

1. Vetustissimos esse Dialogorum libros qui ZACCHÆI nomen præferunt, ex antiquitate mss. codicum, immo ex ipsa librorum lectione constat. Certam porro auctoris ætatem præstare operosum adeo ac difficile nobis visum est, ut post accuratam

diligentemque discussionem, post consultos a nobis viros doctissimos, nihil exploratum hactenus occurrerit. Enimvero tam studiæ et quasi compositio nomen suum dissimulasse videtur auctor iste, ut fictitia tantum nomina ZACCHÆI et APOLLONII affix-

^a Disquisitionis hujus auctor Acherius ex tom. I *Spicilegii*, ad pag. 1.